

ОКРЕМІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ НАКЛАДЕННЯ ГРОШОВОГО СТЯГНЕННЯ В РЕЗУЛЬТАТІ НЕЯВКИ НА ВИКЛИК ОСОБИ, ЯКА ЗДІЙСНЮЄ ПРЕДСТАВНИЦТВО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

SEPARATE JUDICIAL ASPECTS OF IMPOSITION OF MONEY PENALTY ARE AS A RESULT OF ABSENCE FROM CALL OF PERSON THAT CARRIES OUT REPRESENTATIVE AT CRIMINAL PROCEEDINGS

Гарасим П.С., к.ю.н.,
начальник Шевченківського відділу поліції

Головне управління національної поліції України у Львівській області

Наукову статтю присвячено аналізу окремих процесуальних аспектів накладення грошового стягнення як наслідок неявки особи на виклик до органу, що здійснює кримінальне провадження. Зроблено акцент на неявку особи, що здійснює функцію представництва під час кримінального провадження, яким є адвокат. Проведено аналіз накладення грошового стягнення як різновиду заходів забезпечення кримінального провадження в науці кримінального процесу, а також його завдання та мету застосування. Встановлено, що в системі заходів забезпечення кримінального провадження важливе місце відводиться накладенню грошового стягнення. Розглянуто випадки накладення грошового стягнення згідно з нормами Кримінального процесуального Кодексу України (далі – КПК України). Доведено, що неприбуття на виклик є найбільш типовим кримінальним процесуальним правопорушенням, яке є підставою застосування кримінальної процесуальної відповідальності у формі накладення грошового стягнення. Встановлено, що перелік суб'єктів, щодо яких може бути застосовано накладення грошового стягнення в результаті нез'явлення на виклик, які були у встановленому КПК України порядку викликані, не з'явилися без поважних причин або не повідомили про причини свого неприбуття, що міститься у ч. 1 ст. 139 КПК України, не є вичерпним. Аналізом норм КПК України встановлено, що з'явлення за викликом слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду є процесуальним обов'язком для підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, цивільного позивача, цивільного відповідача та їх представників, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, та її представника. Розглянуто повноваження представника під час кримінального провадження, яким є адвокат. На підставі аналізу судової практики запропоновано внесення змін до деяких законодавчих норм, що регламентують повноваження захисника в ході здійснення ним представництва під час кримінального провадження.

Ключові слова: грошове стягнення, представник, захисник, адвокат, заходи забезпечення, кримінальне провадження.

The scientific article is sanctified to the analysis of separate judicial aspects of imposition of money penalty as a result of absence of person from a call to the organ that carries out criminal realization. An accent is done on a failure to appear of person that carries out the function of representative office during criminal realization. The analysis of imposition of money penalty is conducted as to the variety of events of providing of criminal realization in science of criminal process, and also his task and aim of application. It is set that in the system of events of providing of criminal realization an important place is taken to imposition of money penalty. The cases of imposition of money penalty are considered, in obedience to the norms of Criminal Procedural Code of Ukraine (farther is CPC of Ukraine). It is well-proven that unarriving on a call is the most typical criminal judicial offence that is founding of application of criminal judicial responsibility in form imposition of money penalty. It is set that list of subjects in relation to that imposition of money penalty can be applied, as a result of absence from a call, that were in set КПК of Ukraine of order caused, did not appear without good reasons or not reported about reasons of the unarrival that is contained in ч. 1 century of 139 КПК of Ukraine, does not exhaust. By the analysis of norms of КПК of Ukraine, it is set that on the call of investigator, public prosecutor, inquisitional judge or court is a judicial duty for suspected, defendant, victim, witness, expert, specialist, translator, civil plaintiff, civil defendant and their representatives, representative of legal entity in relation to that criminal realization comes true, third person, in relation to property of that a question decides about arrest, and her representative.

Key words: money penalty, representative, defender, advocate, events of providing, criminal proceedings.

Заходи забезпечення кримінального провадження, що обмежують майнові права підозрюваного, обвинуваченого та інших осіб, серед яких є накладення грошового стягнення, забезпечують ефективне вирішення завдань кримінального судочинства взагалі й досудового розслідування зокрема. Оскільки заходи забезпечення кримінального провадження обмежують конституційні права і свободи громадян, ніби всупереч головному завданню кримінального судочинства щодо неухильного дотримання прав особи в ході діяльності органів, уповноважених розслідувати кримінальні провадження відповідно до вимог Конституції України, то необхідні переконливі процесуальні гарантії для забезпечення законності та обґрунтованості під час їх застосування.

Заходи забезпечення кримінального провадження та процесуальні різні аспекти його застосування були предметом дослідження С.А. Альперта, М.І. Газетдінова, В.І. Галагана, В.Г. Гончаренка, М.І. Гошовського, П.М. Давидова, А.В. Іщенка, Н.С. Карпова, В.С. Кузьмічова, В.З. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, В.Т. Маляренка, М.М. Михеєнка, В.О. Попелюшка, В.М. Савицького, В.К. Случевського, І.Я. Фойницького, Л.І. Шаповалової та інших. Окремі аспекти накла-

дення грошового стягнення як різновиду засобу забезпечення кримінального провадження проаналізовано у працях М.Х. Гафізова, Н.С. Карпова, Ю.А. Кузовенкової, А.В. Мурзановської, О.В. Нікітіної, О.С. Пахолоука, О.Ю. Татарова, А.М. Штанька та інших.

У науковій літературі під накладенням грошового стягнення розуміють захід забезпечення кримінального провадження, який полягає в грошовому стягненні, що накладається на учасника кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків, у випадках та розмірах, визначених КПК [1, с. 198]. Подібної думки і О.Ю. Татаров, який висловив судження, що накладення грошового стягнення є заходом забезпечення кримінального провадження, що полягає в застосуванні з підстав та в порядку, передбачених кримінальним процесуальним законодавством, фінансової санкції до учасників кримінального провадження за невиконання покладених на них процесуальних обов'язків [2, с. 165]. На думку харківських науковців, це захід забезпечення кримінального провадження, сутність якого полягає в накладенні на учасника кримінального провадження обов'язку сплатити у встановленому законом розмірі грошову суму за невиконання ним у визначених законом випадках процесуальних

обов'язків, що застосовується під час досудового розслідування за рішенням слідчого судді, а в судовому провадженні – суду [3, с. 269].

Щодо законодавчого трактування досліджуваного заходу забезпечення, то накладення грошового стягнення є одним із заходів забезпечення кримінального провадження, що передбачені главами 11, 12 КПК України.

Так, під час досудового розслідування грошове стягнення може бути накладено в таких випадках: неприбуття підозрюваного, свідка, потерпілого, цивільного відповідача, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, на виклик без поважних причин (ч. 1 ст. 139 КПК України); невиконання підозрюваним обов'язків, покладених на нього застосуванням запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання (ч. 2 ст. 179 КПК); невиконання поручителем взятих на себе зобов'язань під час застосування до підозрюваного запобіжного заходу у вигляді особистої поруки (ч. 5 ст. 180 КПК України); порушення батьками, опікунами, піклувальниками неповнолітнього підозрюваного зобов'язань із нагляду за ним (ч. 5 ст. 493 КПК України).

Неприбуття на виклик є найбільш типовим кримінальним процесуальним правопорушенням, яке є підставою застосування кримінальної процесуальної відповідальності у формі накладення грошового стягнення. Так, у ч. 1 ст. 139 КПК України вказано, що, якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, який був у встановленому КПК України порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення у розмірі: від 0,25 до 0,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб – у випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора; від 0,5 до 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб – у випадку неприбуття на виклик слідчого судді суду.

Звідси вбачається, що накладення грошового стягнення в результаті нез'явлення на виклик може бути застосоване до підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого, цивільного відповідача, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, які були у встановленому КПК України порядку викликані (зокрема, наявне підтвердження отримання ними повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явилися без поважних причин або не повідомили про причини свого неприбуття (ч. 1 ст. 139 КПК України).

Проте цей перелік не є вичерпним, і аналізом чинного КПК України нами встановлено, що з'явлення за викликом слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду є процесуальним обов'язком для підозрюваного, обвинуваченого (ч. 7 ст. 42 КПК), потерпілого (ч. 1 ст. 57 КПК), свідка (ч. 2 ст. 66 КПК), експерта (ч. 5 ст. 69 КПК), спеціаліста (ч. 5 ст. 71 КПК), перекладача (ч. 3 ст. 68 КПК). Окрім того, обов'язок з'явитися за викликом для участі в кримінальному провадженні також передбачений і для цивільного позивача (ч. 3 ст. 61 КПК), цивільного відповідача (ч. 3 ст. 62 КПК) та їх представників (ч. 3 ст. 63 КПК), представника юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження (ч. 1 ст. 64-1), третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, та її представника (ч. 4 ст. 64-2 КПК).

У контексті нашого дослідження основну увагу ми приділимо накладенню грошового стягнення щодо особи, яка здійснює функцію представництва у кримінальному провадженні, яким є адвокат.

У визначених законом випадках під час кримінального провадження адвокат залучається для здійснення представництва. Так, згідно з п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України

(далі – ЗУ) «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» представництво – це вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні реалізації прав і обов'язків клієнта в цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві, в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав і обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні [4].

Проте проведенні нами аналіз норм КПК України встановлює, що представництво адвокатом також може бути здійснено і для юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження (ч. 1 ст. 64-1 КПК України), третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт (ч. 4 ст. 64-2 КПК України).

Тому, за аналогією, пропонуємо внести відповідні зміни до ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», якими передбачити здійснення представництва адвокатом юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, і викласти п. 9 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» таким чином: «представництво – це вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні реалізації прав і обов'язків клієнта в цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві, в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав і обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні, юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт».

Таким чином, під час кримінального провадження адвокат здійснює представництво потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, тобто є їхнім представником і, відповідно, користується їхніми правами та обов'язками.

Відповідно до ч. 1 ст. 324 КПК України, якщо в судові засідання не прибув за повідомленням прокурор або захисник у кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд, визначає дату, час та місце проведення нового засідання і живає заходів до прибуття їх до суду. Водночас, якщо причина неприбуття є неповажною, суд порушує питання про відповідальність прокурора або адвоката, які не прибули, перед органами, що згідно із законом уповноважені притягати їх до дисциплінарної відповідальності.

Аналізуючи судову практику, розглянемо ухвалу Березанського районного суду Тернопільської області від 09.03.2016 року, постановлену за клопотанням прокурора під час судового розгляду кримінального провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 3 ст. 189, ч. 3 ст. 355 КК України. У ході судового розгляду встановлено, що представник потерпілого адвокат В. у судові засідання на 09 березня 2016 року не з'явився, був належним чином повідомлений про час та місце судового розгляду згаданого кримінального провадження, про причини неявки та їх важливість суду не повідомив. Тому під час судового розгляду згаданого кримінального провадження прокурор клопотав про порушення судом питання про відповідальність представника потерпілого В. як адвоката за неприбуття до суду і неповідомлення про причини неявки. Судом встановлено, що адвокат В., який прийняв на себе обов'язок здійснювати представництво прав і обов'язків потерпілого А. у даному кримінальному провадженні, в судові засідання з розгляду згаданого кримінального провадження на 09 березня 2016 року не з'явився,

про причини неявки та їх важливість суд не повідомив. Як вважає суд, адвокат В. тим самим позбавляє потерпілого захисту та представництва його прав та інтересів у кримінальному провадженні. Окрім цього, зважаючи на ту обставину, що у судові засідання з'явилися всі учасники процесу й ряд свідків, такі дії адвоката В. призводять до відкладення судового розгляду даного кримінального провадження, а тим самим – до порушення розумності строків його розгляду. Тому суд своєю ухвалою порушив питання про притягнення адвоката В. до дисциплінарної відповідальності [5].

Таким чином, на нашу думку, під час кримінального провадження до адвоката може бути застосовано такий захід, як накладення грошового стягнення у разі неприбуття його до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду без поважних на те причин, лише у тому разі, коли він здійснює представництво інтересів особи, якою у кримінальному провадженні можуть бути потерпілий, цивільний позивач та цивільний відповідач, юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт.

Іншим прикладом, який підкреслює дане твердження, може слугувати судові рішення, яким до адвоката було застосовано захід забезпечення кримінального провадження у вигляді накладення грошового стягнення. Це ухвала Київського РС м. Харкова від 06.02.2013 року. Так, ухвалою зазначеного суду від 31 січня 2013 року справа призначена до розгляду на 06.02.2013 року. У судові засідання не з'явилась потерпіла А. та її представник адвокат Б., котрі про місце та час розгляду справи були повідомлені належним чином. Своєчасно потерпіла про причину неявки суду не сповістила, при цьому адвокат Б. надав заяву про зайнятість в іншому судовому процесі, що на думку суду, не є поважною причиною його неявки в судові засідання. Тому судом зазначеною ухвалою до адвоката Б. було застосовано накладення грошового стягнення в сумі 1147 грн [6].

На нашу думку, слід внести відповідні зміни до ч. 2 ст. 58 КПК України, де передбачити норму, згідно з якою під час здійснення представництва потерпілого захисник користується не лише правами потерпілого, а і його обов'язками, і викласти його в такій редакції: «Представник користується процесуальними правами та обов'язками потерпілого, інтереси якого він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо потерпілим і не може бути доручена представнику».

Відповідно, і такий захід забезпечення кримінального провадження, як накладення грошового стягнення внаслідок неприбуття на виклик слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду, може бути застосовано до представника потерпілого, представника цивільного позивача та представника цивільного відповідача у кримінальному провадженні.

Тому вважаємо за доцільне запропонувати зміни до КПК України і викласти ч. 1 ст. 139 КПК України в такій редакції: 1. Якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, представник потерпілого, представник цивільного позивача, представник цивільного відповідача, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, представник третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, який був у встановленому цим Кодексом порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення у розмірі:

– від 0,25 до 0,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб – у випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора;

– від 0,5 до 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб – у випадку неприбуття на виклик слідчого судді, суду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.
2. Татаров О.Ю. Накладення грошового стягнення як захід забезпечення кримінального провадження. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 165–169.
3. Кримінальний процес : підручник / за ред. В.Я. Тація та ін. Харків : Право, 2013. 824 с.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 27. Ст. 282. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
5. Ухвала Бережанського районного суду Тернопільської області від 09.03.2016 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56668134>
6. Ухвала Київського районного суду м. Харкова від 06.02.2013 року. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/30060059>